

SOK-congres

Verantwoording als hefboom voor kwaliteitsontwikkeling op school

Vrijdag 2 juni 2023

De Montil, Affligem

www.onderwijskwaliteit.be

Keynote (livestream): 09.50-10.50 uur

What's the role of data in accountability as a leverage for quality in schools? (*Selena Fisk, Data Storyteller*)

Data is overwhelming for some, but it can be incredibly beneficial when used well. When we are able to tap into the power of the numbers in the school context, we benefit students, classes, and school communities. This keynote explores the context of data in our current educational landscape, and the importance of everyone knowing the data and being able to engage in data use. Selena unpacks the three key elements of the effective use of data: data literacy, data visualisation, and data storytelling, and discusses the role of data in accountability and quality in our schools.

Keuzesessie reeks 1: 11.20-12.20 uur

1. Over het belang van de professionele dialoog bij verantwoording (*Hartger Wassink, De Professionele Dialoog - adviseur/schrijver/spreker*) Kwaliteit is dialoog.

De meest wezenlijke kwaliteit in het onderwijs is het moeilijkst objectief te meten. Dat komt omdat onderwijs in de kern een interactie tussen twee mensen is. In die interactie maken leraren onvermijdelijk subjectieve keuzes, verbonden met hun mens- en wereldbeeld.

Over die aspecten van kwaliteit kan alleen in dialoog gesproken worden, omdat de 'hele mens' mee doet in die dialoog. Dat vraagt een openheid, die niet vanzelfsprekend is. Het vraagt sensitiviteit op alle dimensies van je mens-zijn. En het vraagt loslaten van het idee dat er een 'beste' uitkomst is in die dialoog. Ondanks die onzekerheden, is die dialoog over kwaliteit noodzakelijk én geeft ze veel voldoening, juist omdat ze gaat over wat wezenlijk is.

In deze bijdrage ga ik in op deze opvatting van kwaliteit, kenmerken van de dialoog en geef ik enkele praktische handreikingen om hier in de praktijk mee aan de slag te gaan.

2. Is verantwoording afleggen een vorm van professionaliteit van de leerkracht? (*Geert Kelchtermans, KULeuven - COOLS Centrum voor Onderwijsvernieuwing en de Ontwikkeling van Leraar en School*)

Het is niet verwonderlijk dat de oproep om 'verantwoording af te leggen' bij leraren vaak gemengde gevoelens of weerstand oproept. De voorbije decennia is de pedagogische betekenis van verantwoord worden immers versmald tot 'rekenschap afleggen'. Beide termen lijken synoniemen, maar dat zijn ze niet. Integendeel, ze staan voor twee heel verschillende manieren van denken en spreken over goed onderwijs en - bij uitbreiding - over goed of professioneel leraarschap. Rekenschap is een boekhoudkundige term, die een economische manier van denken weerspiegelt, waarbij het gaat om effectiviteit, aantoonbare '(leer)winst' of '(leer)opbrengst'. Maar vooral ook om het zich indekken tegen of 'immuun' maken voor kritiek. In mijn lezing werk ik die kritische analyse uit. Maar tegelijkertijd houd ik een pleidooi voor pedagogische verantwoordelijkheid als een positief alternatief. Verantwoordelijkheid gaat ervan uit dat leraren in een relatie van zorg en engagement staan ten aanzien van hun leerlingen. Ver-antwoord-elijkheid verwijst naar het 'antwoord' geven op de educatieve noden (vragen) van de leerlingen. Dat veronderstelt niet alleen technische expertise (bv. vakinhoudelijke of didactische kennis), maar ook de bekwaamheid om te oordelen wat op een bepaald ogenblik het meest aangewezen, juist, rechtvaardig, passend... is voor de vorming van de leerlingen. In dat oordeel zal het streven naar de curriculumdoelen (kennis, vaardigheden, competenties...) uiteraard een belangrijk criterium vormen. Maar tegelijkertijd weerspiegelen die oordelen ook waardegebonden keuzes, zijn ze dus onvermijdelijk betwistbaar en laten ze de betrokkene emotioneel niet onverschillig. Die morele, politieke en emotionele dimensies vormen de kern van wat ik omschreven heb als de kwetsbaarheid van het leraarschap. Het opnemen van verantwoordelijkheid vereist het erkennen en zelfs koesteren van die kwetsbaarheid. Het staat haaks op het streven naar immuniteit in de vorm van rekenschap. En dus: ja, het afleggen van verantwoording is een vorm van professionaliteit van de leraar. Meer zelfs: het is de plaats bij uitstek waar die pedagogische professionaliteit van de leraar zichtbaar wordt.

3. Centrale toetsen als middel tot verantwoording en kwaliteitsontwikkeling (*Jan Vanhoof, Universiteit Antwerpen*)

Hoe centrale toetsen een te verantwoorden plek geven in de zorg voor onderwijskwaliteit?

Het beleidsdebat inzake zinvolheid en vormgeving van centrale toetsen is al twee decennia bijzonder levendig in Vlaanderen. Met de beslissing van de Vlaamse overheid om alle Vlaamse leerlingen vanaf schooljaar 2023-2024 tijdens hun schoolloopbaan vier keer een centrale toets te laten afleggen, is dit thema ook opnieuw bijzonder actueel geworden. In deze sessie nemen we bovenstaande beleidsbeslissing als vertrekpunt en belichten we de verscheidene randvoorwaarden die vervuld dienen te zijn om van deze centrale toetsen een kwaliteitsbevorderend vehikel te maken. We verdedigen de stelling dat Vlaanderen met centrale toetsen zonder meer de bestaande kwaliteitsuitdaging niet het hoofd zal kunnen bieden, maar zonder centrale toetsen ook niet. We verkennen via welke mechanismen centrale toetsen kwaliteitsbevorderend kunnen werken,

als een instrument voor ontwikkeling én verantwoording. Daarbij staan we ook stil bij hoe een ondoordachte verantwoordingsgerichte inzet van centrale toetsen sluipend onbedoelde neveneffecten kan hebben.

Keuzesessie reeks 2: 13.35-14.35 uur

4. Methodieken die een school en haar medewerkers kunnen inzetten voor verantwoording (Saskia von der Fuhr, Onderzoeksbureau Claudia de Graauw, effectmeting en doelbereik)

Doe je de goede dingen?

Doe je de dingen die je doet, goed?

Welke methodieken kun je inzetten om bovenstaande vragen te beantwoorden?

Onderzoek hoeft niet ingewikkeld en tijdrovend te zijn. Saskia von der Fuhr legt aan de hand van haar jarenlange ervaring met onderzoek uit, hoe je het meten van impact laagdrempelig aan kunt pakken. Aan de hand van verschillende voorbeelden, maar ook korte opdrachten, laat ze zien wat er mogelijk is. Denk hierbij aan kwalitatieve en kwantitatieve methoden, aan bestaande en nieuwe data.

Elke doelgroep vraagt om een aparte benadering.

5. De doorlichting als spiegel: slagboom of hefboom voor onderwijskwaliteit? (Lieven Viaene, Onderwijsinspectie)

Naar verantwoording wordt vaak op een negatieve manier gekeken: het staat haaks op groei en ontwikkeling, en vormt ballast bovenop de kerntaak om kwaliteitsvol onderwijs te organiseren. Is verantwoording afleggen een rem op of net een motor voor kwaliteitsontwikkeling? Aan de hand van deze kernvraag wordt ingegaan op de introductie van inspectie 2.0 en vooruitblik naar het gedifferentieerd doorlichten dat in september 2023 van start gaat. Leidraad daarbij is de keuze om de controlerende rol steeds uitdrukkelijker aan te vullen met stimulerende initiatieven, en zo de impact van het kwaliteitstoezicht te vergroten. In deze sessie wordt verduidelijkt hoe het controleren en stimuleren van onderwijskwaliteit geen tegengestelden zijn, maar elkaar net kunnen versterken. Of anders gezegd: hoe de perceptie van een slagboom kan evolueren naar de ervaring van een krachtige hefboom, waarbij verantwoording en kwaliteitsontwikkeling hand in hand gaan.

6. Hoe verantwoording deel uitmaakt van dagelijkse kwaliteitszorg (Gilbert Deketelaere, nascholer kwaliteitszorg en auteur van "Werken aan kwaliteit op school")

Tijdens deze sessie starten we met een klassieke definiëring van verantwoording en gaan we na hoe we die kunnen verfijnen en opwaarderen in functie van kwaliteitsontwikkeling.

We bekijken welke plaats verantwoording heeft binnen het (dagelijkse) professioneel handelen.

Je krijgt ideeën aangereikt over aan wie, waarover en op welke manier verantwoording afgelegd kan worden. We reflecteren ook over de rol die data kunnen spelen. We eindigen met enkele valkuilen bij het gebruik van data voor verantwoording.

Deze sessie richt zich zowel tot leraren, beleidsmedewerkers als leidinggevenden.

7. Lerend Verantwoorden: een kansrijke zoektocht, tegen de stroom in (Jan Smit, Broosz)

Wat valt er te leren van vernieuwers binnen zorg en welzijn (in Nederland) als het om verantwoording gaat? Wat zijn de uitgangspunten en nieuwe praktijken van instellingen die de menselijke maat centraal stellen in hun dienstverlening en die het vertrouwen in het vakmanschap van hun professionals als uitgangspunt nemen?

De afgelopen jaren ondersteunde Jan Smit zorg- en welzijnsorganisaties in Nederland bij het realiseren van Nieuw Verantwoorden en Nieuw Toezicht. Daarin staat niet het voldoen aan systeemeisen van de buitenwereld centraal, maar het verantwoording afleggen in het licht van 'de bedoeling' van het werk, in het licht van wat de organisatie beschouwt als 'goede zorg', 'goed onderwijs'.

Dan komt verantwoording weer in handen van professionals, van degenen die in de leefwereld van kinderen het verschil kunnen maken. En worden leren en verantwoorden pijlers voor kwaliteitsontwikkeling. Daar worden professionals blij van. Daar wordt de dienstverlening beter van. Terug naar de essentie. Een veelbelovende en kansrijke zoektocht, tegen de stroom in.

Keuzesessie reeks 3: 14.45-15.45 uur

8. Met het lerarenteam samen werken aan kwaliteit: vanuit datagebruik voor verantwoording naar gedeelde verantwoordelijkheden (Roos Van Gasse, Universiteit Antwerpen)

In deze sessie neemt Roos Van Gasse je mee in een verhaal rond datagebruik in lerarenteams. Hoe kun je de data die je dagelijks verzamelt (bv. klastoetsen, observaties) nuttig inzetten om je eigen praktijk onder de loep te nemen? En hoe kunnen duurzame interacties met collega's ontstaan om uit deze data te leren? Deze en nog vele andere vragen rond team-leren uit data voor schoolontwikkeling vormen de basis van deze sessie.

9. Kun je toetsen vormgeven die bijdragen aan de kwaliteit van onderwijs? (Karen Heij, Parrhesia Onderwijsadvies)

Toetsen blijken in de (beleids)praktijk een belangrijke rol te vervullen in het onderbouwen van of verantwoorden over kwaliteit van onderwijs. De vraag is echter of en in hoeverre toetsen en hun uitkomsten die rol daadwerkelijk kunnen vervullen. Aan de hand van ruim 55 jaar ervaring in Nederland met diverse vormen van toetsing gaan we in op de moeizame relatie die er is tussen toetsing en het bewaken van onderwijskwaliteit. Achter toetsing gaan in werkelijkheid veelal andere belangen schuil dan die van de leerling en zijn ontwikkeling. Met een kritische blik kijken we naar de huidige rol van toetsing in het (Nederlandse) onderwijs en staan we stil bij de vraag hoe toetsing eruit moet zien om daadwerkelijk een rol te kunnen spelen in het stimuleren van effectief leren.

10. Wat is de impact van jouw werk in de school? (Suzanne Verdonschot, Kessels & Smit, The Learning Company)

In de dagelijkse schoolpraktijk ben je voortdurend bezig dingen te veranderen. Of je nu leraar bent, lid van de directie, coördinator bent, of een andere rol vervult, iedereen probeert wel eens iets nieuws uit... Een nieuwe lesmethode in de klas, een aanpak om collega's mee te krijgen in

een nieuwe visie, of je organiseert een training om het team doelgericht te ontwikkelen. Maar hoe kom je erachter in hoeverre deze aanpakken impact hebben? En of leerlingen er ook baat bij hebben? En of het de collega's in hun vakmanschap versterkt? Dit zijn vragen die zich lenen voor een impactonderzoek. In deze keuzesessie leer je meer over een pragmatische methode om de impact van interventies in jouw school te onderzoeken. De inhoud is gebaseerd op tien jaar ervaring met impactonderzoek in tientallen organisaties.